

Liepos ketvirtoji ir liepos šeštoji

Liepos mėnesio pradžioje yra dvi svarbios datos – taip arti, kad negalima jų nesugretinti. Tai Jungtinių Amerikos Valstijų Nepriklausomybės paskelbimo diena – liepos ketvirtoji ir Lietuvos valstybės (Mindaugo karūnavimo) diena – liepos šeštoji.

Lietuvoje

1250 (ar 1251) m. liepos 6 d. (galbūt) Naugarduke (nei data, nei vieta istoriškai nepatvirtintos) kunigaikštis Mindaugas su šeima ir grupe bendražygių buvo pakrikštytas ir vainikuotas Lietuvos karaliumi. Taip buvo vainikuotas keliolika metų užtrukęs Mindaugo siekis įsitvirtinti vieninteliu Lietuvos valdovu.

Nėra jokių istorinių duomenų, kad Mindaugas nuoširdžiai atsivertė iš senosios lietuvių religijos į Romos katalikų tikėjimą (nežinia, kaip jis giliai buvo įsitikinęs pačia senovės lietuvių religija). Labiau įtikėtina, kad jis priėmė krikštą kaip sąlygą, kad gautų karūną, kuri tuo metu tebuvo suteikiama Europos valdovams, pripažįstantiems Katalikų Bažnyčios popiežių. Priimdamas krikštą, jis pažadėjo rūpintis savo pavaldinių apsikrikštijimu. Kaip sąlygą, dar prieš savo karūnavimą, jis pastatė katedrą ir pažadėjo materialinę paramą atvyksiančiam vyskupui. Tai jis padarė, jam paskirdamas nemažą žemių, bet krikštu pats nesirūpino, kaip tai vėliau darė kunigaikščiai Vytautas ir Jogaila. Mindaugo pagrindiniai priešai Treniota ir Daumantas ieškojo, kaip jį pašalinti. Proga pasitaikė 1263 m. Karalius Mindaugas su savo dviem sūnėmis buvo užkluptas ir nužudytas (vieta nežinoma).

Mindaugo karūnavimas buvo lietuvių apjungtos tautos valstybingumo pripažinimas visos Europos akivaizdoje. Gaila, kad dar buvo per anksti tautai priimti didį vienijimo potencialą turintį krikščionių tikėjimą. Tikroji religija tautoje prigijo ir apsisireiškė geriausiais vaisiais, tik, deja, šiais laikais ir vėl blėsta.

Amerikoje

1776 m. liepos 4 d. trylikos koloni-

jų atstovai Šiaurės Amerikoje, Philadelphijoje, patvirtino Amerikos Nepriklausomybės Deklaraciją, kuria atsiskyrė nuo Anglijos karalystės. Tuo metu jau daugiau kaip vienerius metus tarp Anglijos ir tų kolonijų vyko karas, kurį netrukus, padedant Prancūzijai, Ispanijai ir Olandų Respublikai, laimėjo pastarieji. Taika buvo pasirašyta Paryžiuje 1783 m.

Į atrastą Amerikos žemyną vyko kolonistai, ieškodami geresnio gyvenimo. Tačiau vyko ir daug religinės laisvės ieškojusių krikščionių, kuriems religija buvo svarbi. Tikėjimas rado aiškią išraišką tiek pačioje Jungtinių Amerikos valstijų Nepriklausomybės Deklaracijoje, tiek Amerikos valstijas steigiančiuose Tėvų – veikėjų balsuose.

Jau antrame Nepriklausomybės Deklaracijos (kuri buvo priimta vienbalsiai) sakinyje tvirtinama: „Mes laikome šias tiesas kaip savaime aiškias, kad visi žmonės yra sukurti lygūs, kad jiems Kū-

rėjas suteikė tam tikras nepakeičiamas tiesas, tarp kurių yra Gyvybės, Laisvės ir Laimės siekimas.”

Pagrindinis teksto surašytojas Thomas Jeffersonas 1781 m. teigė, kad gyvybė ir laisvė yra Dievo dovanos; jei jos nebus tokiomis pripažintos, Ameriką ištiks Dievo teisingumas (prie to jau artėjama, nes dabartinis prezidentas net įstatymais iš religinių institucijų reikalauja „sveikatos apdraudos“, kuri teiktų negimusį kūdikių žudymo (abortų) preparatus, taip pamindamas gyvybės ir religijos bei sąžinės laisves).

Panašiai 1787 m. Konstituciniame suvažiavime kalbėjo George Washington (1789 m. išrinktas pirmuoju JAV prezidentu), kad jei JAV nestatys „šio politinio pastato“ su Dievo pagalba, jas ištiks toks pats likimas, koks ištiko Babelio bokštą.

Du valstybingumo pavyzdžiai

Istorija yra pamokančiais pavyzdžiais įrodžiusi, kad kraštų valstybingumas yra trapus reikalas, nebent bus pagrįstas giliu dvasingumu, atsiemiančiu į patį žmonijos Kūrėją.

Tikrojo Dievo apreikštas ir Kristaus gyvybės kaina patvirtintas krikščionių tikėjimas yra neišsemiamas visų žmonių vienybės šaltinis. Apgailėtinai paviršutiniškai mūsų tautos vienijimo pastangose ją pasinaudojo Lietuvos pirmasis ir vienintelis karalius Mindaugas. Tik vėliau į tautą tas tikėjimas įaugo, atnešdamas vienijimosi daigus. Dabar gi po daugelio permainų Tauta išsivaikšto, o kas lieka krašte, be stiprios į Kūrėją atremtos dvasios, laukia labai neaiškus likimas.

Daug stipresnį dvasinį pamatą dėjo Jungtinių Amerikos Valstijų steigėjai. Deja, ir šiame krašte daug kas keičiasi. Lemiamą reikšmę turės šių metų lapkričio mėnesį būsiantys prezidento rinkimai. Antros kadencijos siekias prezidentas nedviprasmiškai drebia į veidą šių Jungtinių Amerikos Valstijų steigėjams, kad „mes nesame... mes nelaikome savęs krikščioniška tauta“ (kartoję 2006, 2007, 2009 m.).

Jis dėl to neapgailestauja. Jis to ir toliau, kaip jo pažadėtos *kaitos* („change“), siekia.

Ar tai šio krašto žmonėms svarbu? Ar tai šio krašto krikščionims pakankamai svarbu? Ar jie lauks JAV Tėvų pranašauto Babelio bokšto likimo?

„Mindaugo karūnavimas“ (detalė).

Dail. Adomas Varnas

JAV Nepriklausomybės Deklaracijos priėmimas.

Dail. John Trumbull

Kęstutis A. Trimakas

Kitame numeryje:

- Vytautas Matulionis. Trijų chorų koncertas
- Stasys Goštautas. Provincijos laikraščiai
- J. Nekrošius. Dubysos burtų užkerėtas

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1-as psl. Kęstutis A. Trimakas. Liepos ketvirtoji ir liepos šeštoji
- 2-as psl. V. Rutkauskienė. Kur Lietuvos karaliaus karūna? (III)
- 3-as psl. A. Vaškevičius. Artimieji saugo P. Vaičiūčio atminimą
- 4-as psl. O. Šulaitienė. Mano nepamiršamoji draugė Laima Barisaitė
- 6-as psl. A. Guščius. Sugėbant vandenį paversti vynu
- 7-as psl. V. Paplauskienė. „...brangu kiekvieną lietuvių...“(II)

KUR LIETUVOS KARALIAUS KARŪNA? (III)

VIOLETA RUTKAUSKIENĖ

Pabaiga. Pradžia 2012 m. liepos 7 d. „Kultūroje“.

Likimo ironija

Sena lietuvių išmintis sako: nekask duobės kitam, nes pats įkrisi. Nedaryk blogo savo artimui ar kaimynui, jei nenori sulaukti to blogio, sugrįžtančio atgal. 1655 m. Krokuva ir visa Lenkija labai nukentėjo nuo švedų. Švedai negailestingai plėšė ir karalių rūmus, ir jų lobyną. Smarkiai nukentėjo bažnyčios, tarp jų – ir minėtoji šv. Stanislovo bažnyčia, kur, pasak metraščių, turėjo būti saugoma ir pavogtoji Vytauto karūna (14). Yra žinoma, kad didžioji Krokuvos karalių rūmų išgrobtųjų turtų dalis pateko į karališkąją Švedijos lobyną, dalis – į Upsalos universiteto biblioteką.

1792 m. Lenkijos Seimas nutarė patikrinti išlikusį Vavelio rūmų karališkojo lobyno turtą. Pagal iki šių dienų išlikusius sąrašus matyti, kad tuo metu Lenkijos karalių lobyne rastos tik penkios auksinės karūnos. Tarp jų – viena senesnė, iš XIV a., kita, labai puošni auksinio filigrano karūna, neva paskirta ar perduota Žygimantui Augustui pagal testamentą vieno vengrų didiko ar jo nurodymu. Ar tarp tų penkių buvo toji, kurią dar 1526 m. savo reikalavime mini Lietuvos atstovai, ir toji 1563 m. užrašyta į inventoriaus knygas kaip vyskupo mitra, pagaminta iš „lietuviškos karūnos“, lieka neaišku.

1795 m. Krokuvos karališką lobyną dar žiauriau nusiaubė prūsai. Prūsijos karaliaus Frederiko Vilhelmo II nurodymu visos lenkų karališkos

regalijos slapta buvo išvežtos į Berlyną, o paskiau į Kionigsbergą: auksas sulydytas, brangakmeniai ir perlai išparduoti. Tik kai kurios retesnės lobyno vertybės, ir tos pačios vienaip ar kitaip sietinos su Prūsija ar Vokietija, pateko į Prūsijos karališkąją kolekciją, vėliau – į Vokietijos muziejus, kur galbūt ir dabar yra (14).

Niurnbergo muziejuje – neįvardyta karališka XV a. karūna

2006 m. Vengrijoje ir Liuksemburge vyko įdomi paroda. Ji buvo skirta Vytauto Didžiojo amžininkui, imperatoriui Zigmantui, tam pačiam, kuris sutiko Vytautą karūnuoti karaliumi, jam pagamino bei siuntė karališkąsias karūnas. Paroda vadinosi „Zigmantas Liuksemburgietis – karalius ir imperatorius“ (Sigismundus – rex & imperator). Šioje parodoje buvo daug išpūdingų roдиниų, retų istorijos relikštų, susietų su Zigmanto Liuksemburgiečio gyvenimu ir jo veikla. Tarp jų kartu su kitais rodiniais parodoje buvo vienas į akis iš pirmo žvilgsnio nekrintantis daiktukas, 1420–1450 m. Niurnbergo auksakalių rankų darbo karūna, priskiriama Centrinei Europai (15). Iš esmės tai labai puošnios filigraninės karūnos fragmentas – tiksliau, kažkada buvusios išpūdingos filigraninės karūnos dalis. Ar tai ne ta pati puošni filigrano karūna, vengrų bajoro perduota Žygimantui Augustui?

Ji nepriskiriama Zigmanto Liuksemburgiečio aplinkai, jo dvarui, tačiau ji kaip tik iš to laikmečio, kuriame gyveno ir karaliavo šis garsus Vytauto ir Jogailos amžininkas, turėjęs ir Gediminaičių kraujo (Aldonos Gediminaitės anūkės sūnus). Karūna bevardė, ji nepriklauso jokiam kitam to laiko Europos karaliui ar žinomesniam didikui, o taip istorijoje retai pasitaiko. Prie jos nėra jokio platesnio aprašo, paaiškinimo, kas tai per karūna. Nurodoma tik tiek, kad ji yra gaminta Niurnberge 1420–1450 m. ir dabar saugoma viename iš Niurnbergo muziejų. Parodoje ši bevardė karūna kažkaip įdomiai pritapo prie karališkų regalijų, karūnų, puošniųjų kardų ir kitų šios išpūdingos parodos roдиниų. Kodėl ir kuo?

Keli įdomesni sutapimai, susiję su karūnos pagaminimo data ir gaminimo vieta (Niurnbergas – jau svarbi nuoroda į Vytauto karūnos likimą ir žinomus istorijos faktus). Jos priklausomybė Centrinei Europai, neįvardijant konkretaus krašto ar valstybės, kelia įtarimą ir klausimą: ar tai ne Lietuvai Niurnberge gaminta karūna? Karūna smarkiai apgadinta, perlaužta ar perkirsta pusiau, tai rodo nelygūs karūnos fragmento galai, trūksta detalių. Tai tarsi ir atliepia žinią metraštyje apie Zbignevo Olesnickio įsakymu perkirstas karūnas. Šie sutapimai jau savaime kelia klausimus: gal šis puošnios karūnos fragmentas ir yra toji Krokuvos vyskupo Z. Olesnickio perpus perkirstoji Vytauto karūna? Ar nevertėtų pasidomėti?

Niurnbergo muziejų vertybėmis nesidomėta

Vytauto karūnos pėdsakus atsekti bandė Vilniaus universiteto Senovės ir viduramžių katedros vedėjas istorikas dr. R. Petrauskas, ne taip seniai tyrinėjęs vytautinės karūnos likimą Niurnbergo archyvuose. Pasak istoriko, Niurnbergo archyvuose esantys faktai byloja apie tai, kad Vytautui gaminta karūna visgi nepateko į Lenkiją, o buvo sugrąžinta į Niurnbergą ir kurią laiką dar buvo saugoma Šventosios Romos imperijos izde Niurnberge. Buvo nuomojama, bet vėliau jos pėdsakai pranyksta. Istoriko dr. R. Petrausko teigimu, greičiausiai Vytautui skirta karūna vėlesniais laikais buvo sulydyta į metalo laužą. Istoriko tvirtinimu, iki mūsų dienų Vytautui skirtoji karūna neišliko.

Atrodytų, jog, atlikęs didelį darbą Niurnbergo archyvuose, istorikas kažkodėl neužsuko į jo muziejus ir nepatyrinėjo čia saugomų istorijos vertybių lobių, tarp jų – minėtosios puošnios XV a. neįvardytos karūnos.

Dr. Petrauskui 2010 m. lapkričio mėnesį lankantis Čikagoje, Lemonte, po paskaitos apie Žalgirį atsirado galimybė paklausti ir apie Vytauto karūną. Istoriko pasiteiravau, ar tyrinėjant Vytauto karūnos likimą Niurnbergo miesto archyvuose,

Vytauto Didžiojo herbas, XIV a. pab. – XV a. pr.

Iš Bavarijos bibliotekos rinkinių

jam neteko užsukti ir į Niurnbergo muziejus ir plačiau pasidomėti ten saugomų karūnų, tarp jų ir minėtosios, puošnios filigraninės karūnos istorija? Dr. R. Petrauskas atsakė, jog apie tokią karūną išvis neteko nieko girdėti.

Ar ne per daug paskubėta, paskelbiant išvadas apie Vytauto karūnos sulydymą? Ar jau padarėme viską, kad galėtume teigti, jog Lietuvos karaliaus karūna amžiams pražuvo istorijos verpetuose?

Iki šiol taip ir nesugebėjome įminti mūsų valdovų karūnų paslapties, išsiaiškinti jų likimo. Todėl klausimas, kur yra karališkosios Mindaugo, Vytauto ir kitų Lietuvos valdovų karūnos, lieka atviras. □

Naudoti šaltiniai ir literatūra:

(1) E. Gudavičius. Lietuvos istorija. Vilnius, 1999. p. 200.

(2) O. Halecki. Jadwiga of Anjou and the rise of east central Europe. USA, 1991. p. 243.

(3) E. Gudavičius. Lietuvos istorija. 1999. p. 251.

(4) J. Pficneris. Didysis Lietuvos kunigaikštis Vytautas kaip politikas. Vilnius, 1989. p. 267.

(5) E. Gudavičius. p. 266.

(6) V. Daugirdaitė-Sruogienė. Lietuvos istorija. Čikaga, JAV, 1956. p. 271.

(7) J. Pficneris. Didysis Lietuvos kunigaikštis Vytautas kaip politikas. Vilnius, 1989. p. 272.

(8) Ten pat, p. 273.

(9) Slovianskaja enciklopedija, Moskva, 2003. t. 1, c. 183.

(10) J. Lileyko. Regalia polskie, Warszawa 1987. p. 26

(11) L. Skurvydaitė. Lietuvos Valdovų insignijos XIII amžiaus pabaigos – XV amžiaus vidurio majestetiniuose antspauduose: ikonografiniai politinės programos ypatumai. ISSN 1392-0448. LIS Nr.14, p. 28.

(12) Lietuvos metraštis. Bychovco kronika. 1971. p. 117; 272.

(13) The significance of the Crown.
<http://www.angelfire.com/mi4polcrt/Crowns.html>

(14) Przyczynek do historii wojennych grabiezy dzieł sztuki w Polsce.

<http://www.lokomobila.home.pl/zabytki/sources/straty/wstep.html>

(15) Sigismundus rex & imperor. Catalog.
<http://www.sigismundus.hu/guide/fullindex.php?1=en&p=60>

Karališkomis regalijomis pasipuošusio Vytauto Didžiojo skulptūra Šv. Kazimiero koplyčioje, Vilniaus katedroje.

Kęstučio Ralio nuotr.

Straipsnis skelbtas žurnale „Lietuvos bajoras“ Nr. 18, 2012, p. 26–29.

Artimieji saugo poeto Prano Vaičiaičio atminimą ir laukia jam skirto paminklo

ALGIS VAŠKEVIČIUS

*Yra šalis, kur upės teka
Linksmi tarp girių užiančių
Ir meiliai tarpu savęs šneka
Prie giesmininkų vėversių.*

Šios dar iš mokyklos suolo daugeliui vyresnio amžiaus lietuvių puikiai pažįstamos poeto Prano Vaičiaičio (1876–1901) eilės šiandien vis rečiau prisimenamos, Lietuvos mokyklų programose jau nebeliko Vaičiaičio ir jo nuostabiai elegiškų liūdesiu perpintų eilių.

Vis toliau į praeitį grimzta ištisa epocha, mūsų šviesuoliai ir jų darbai. Zanavykų krašto sūnus P. Vaičaitis per savo labai trumpą, vos 25-erių metų, gyvenimą, nutrūkusį dėl to meto inteligentus negailestingai šienavusios džiovos, spėjo parašyti 98 eilėraščius. Jo atminimą šiandien saugo giminaičiai, prižiūrintys poeto gimtinę Šakių rajono Santakos kaime, visai šalia Sintautų miestelio. Planuojama, kad jau kitais metais miestelio centrą pagaliau papuoš paminklas Vaičiaičiui – apie tai jau seniai kalbama ir planuojama, jau parengti ir keli būsimų paminklo maketai, tuo rūpinasi specialiai įsteigtas fondas.

Gimtoji poeto sodyba Sintautuose vasarą atgyja, čia neretai užsuka poeto kūryba ir jo gyvenimu besidomintys žmonės. Nedaug jų būna – gal koks pusantro šimto per metus, bet dabar sodybą prižiūrinčios poeto brolio Jono sūnaus Juozo našlė Salomėja Vaičaitienė su dukra Rūta Vaičaityte džiaugiasi, kad atvažiuoja pavieniai žmonės, šeimos, kuriems tikrai įdomus Vaičaitis, kurie žino jo kūrybą, gražiausias eiles.

Sodyba per tą laiką gerokai pasikeitė – senojo gyvenamojo namo jau nebeliko, o jo vietoje ūkį paveldėjęs Vaičiaičio brolis Jonas, kuris buvo išvykęs į Ameriką, ten išmoko mūrininko amato, tad grįžęs į Sintautus ir pats raudonas plytas pasigaminęs, ir naują namą pastatė, kuris puikiai išlikęs iki šiol. Čia vasaromis ir gyvena Vaičiaičių palikuonys, o kitame namo gale įsikūrusi jauna šeima, kuri nuolat Vaičaitynę prižiūri. Rūta Vaičaitytė džiaugiasi, kad vis pasitaiko surasti gerų šeimų, kurios, kol suranda savo būstą, gražiai sodyba rūpinasi, o per tuos beveik 20 metų, kai artimiesiems pavyko sodybą susigrąžinti, šiuose namuose jau gimė 9 kūdikiai.

„Per tuos dešimtmečius ši sodyba matė visko labai daug. Sovietmečiu iš Vaičiaičių ji buvo atimta, šeimos nariai ištremti į Sibirą, ir mūsų šeimai ją labai nelengva buvo atgauti, reikėjo iš čia iškelti kelias gyvenusias šeimas. Čia yra buvusi ir areštinė, ir KGB būstinė, po to mašinų ir traktorių stotis. Antrojo pasaulinio karo metais sodyba labai nukentėjo, viskas sudegė, tad šiandien čia veikiančiame poeto muziejuje autentiškų roдиниų beveik neturime – yra pavykę surasti tik seną stalėlį, prie kurio Vaičaitis galbūt rašė savo eiles“, – pasakoja R. Vaičaitytė, dirbanti Vilniuje auditorės darbą.

Kitąmet sukaks 20 metų, kai po ilgų vargų sodybą atgavo poeto sūnėnas, jos tėvas, miręs 2003 metais. Nuo tada Vaičaitynė gražiai prižiūrima, čia atgabenta sena klėtis, sutvarkyta aplinka, dar išlikęs paties Vaičiaičio sodintas senasis ažuolas. Vaičiaičio giminaitės stengiasi išlaikyti sodybos dvasią, ūkiškai jau negyvena, jokių gyvulių nelaiiko, o žemę yra išnuomojusios.

„Dabar mes stengiamės kuo daugiau duoti sodybai. Čia įrengtame muziejuje yra daug leidinių, nuotraukų, knygų, menančių Praną Vaičaitį. Sintautų mokykla mums perdavė savo rinkinį, kuris praturtino muziejų. Kiemą puošia skulptoriaus Kęstučio Krasausko sukurtas poeto koplytstulpis, kuris mums labai patinka. Sodyboje rengiami poezijos skaitymai vasarą, šiemet čia surengta ir folkloro šventė. Žinome, kad planuojama pastatyti paminklą Vaičiaičiui ir jo laukiame“, – sakė Vaičaitytė.

Poetas Vaičaitis mokėsi Sintautų mokykloje, Marijampolės gimnazijoje, 1895 m. išstojo į Peter-

Sodybos saugotoja Rūta Vaičaitytė.

burgo universiteto Teisės fakultetą, kurį baigęs gavo pirmojo laipsnio diplomą. Peterburge Vaičaitis aktyviai dalyvavo lietuvių draugijų veikloje, rašė ir vertė, skaitė draudžiamą lietuvių spaudą ir pats joje bendradarbiavo, domėjosi Lietuvos praeitimi ir kalba. P. Vaičaitis parašė eilėraščių, elegijų, sonetų, baladžių, eiliuotų satyrų, epigramų, iš viso 98 originalius eilėraščius (iš jų – 10 trumpų epigramų), 21 vertimą bei sekimą. Jo eilėraščiai buvo spausdinami „Varpe“, „Vienybėje lietuvininkų“, „Ūkininke“.

Pirmas jo poezijos rinkinys išleistas jau po poeto mirties 1903 metais ir ne Lietuvoje, o Amerikoje, Plymouth mieste Pensilvanijos valstijoje, slapyvardžiu Sekupasaka. Šiuo leidimu pasirūpino rašytojas Jonas Mačys-Kėkštas ir Julija Pranaitytė. Antrą kartą poeto eilės išleistos 1912-aisiais Philadelphijoje (vėl Pranaitytės rūpesčiu) ir tik 1921 metais trečiasis leidimas pasirodė Kaune.

Julija Pranaitytė – Vaičiaičio sužadėtinė, tragiško likimo asmenybė, kuri rūpinosi džiova susirgusiu poetu paskutiniaisiais jo gyvenimo metais. Ji gimė 1881 metais, mo-

Koplytstulpis P. Vaičiaičio gimtajame Sintautų kaime.

kėsi prestižinėje Peterburgo Šv. Jekaterinos gimnazijoje kartu su iš visos Rusijos imperijos sužiavusiomis žymesnių šeimų merginomis. Mokykloje vyravusi lietuvybei priešiška lenkiška ir vokiška dvasia nepaveikė Julijos. Nors ją niekina-

Nukelta į 8 psl.

P. Vaičiaitis muziejus.

A. Vaškevičiaus nuotraukos

Dailininkė Laima Barisaitė – mano nepamirštamoji draugė

ONA ALIŠYTĖ-ŠULAITIENĖ

Sovietinės okupacijos metais lankytis Lietuvoje man neteko, tad su joje gyvenusiais savo artimaisiais palaikyti ryšius tais laikais tekdavo, kaip ir daugeliui iš mūsų, tik laiškais arba per tuos, kurie su ekskursijomis nuvykdavo anapus „geležinės uždangos“. Šių ryšių dėka, o ypač sovietiniam režimui sušvelnėjus ir susidarius galimybei teikti materialią ir kitokią pagalbą to meto Lietuvos žmonėms, dažnas išeivis netikėtai susipažindavo su pašaliniais, visai nežinomais jam asmenimis, kurie tarpininkų pagalba ar tiesiogiai kreipdavosi su prašymais padėti sutvarkyti tą ar kitą reikalą, paieškoti karo metu dingusių artimųjų, draugų ir pan. Tokių atsitiktinių pažinčių tais laikais pasitaikė ir man. Ne viena iš jų paliko malonius prisiminimus, tačiau labiausiai įsimintina buvo mano pažintis su Vilniuje gyvenusia menininke – dailininke grafike Laima Barisaite, apie kurią ir norėčiau „Draugo“ skaitytojams tarti keletą žodžių, tuo labiau, kad apie ją pas mus žinoma dar palyginti nedaug.

Prasidėjusi dar prieš nepriklausomybės atgavimą nuo visai atsitiktinės nedidelės mano paslaugos, mūsų pažintis nenutrūko, ją ir toliau tęsėme susirašinėdamos, o po kurio laiko pradėjome

L. Barisaitės iliustruota Just. Marcinkevičiaus eilėraščių knyga vaikams „Utiti, šalta“

„pamaloninti“ viena kitą ne tik laiškais, bet ir nedidelėmis proginėmis dovanėlėmis: aš jai – amerikoniškų lauktuvių, ji man – gintarų bei kitokių lietuviškų suvenyrų. Taip po kurio laiko mūsų „neakivaizdinė“ pažintis paštu kažkaip nejučia peraugo į nuoširdžią draugystę, kuri mus ypač suartino Lietuvai atgavus nepriklausomybę, kai po tiek metų pertraukos aš atvykau į jau laisvą Lietuvą. Tada mudvi pirmą kartą trumpai ir pasimatėme, o po to, kai aš pradėjau pastoviai lankytis ir tapau ne tik dažna, bet ir ilgalaike viešnia Lietuvoje, mes su Barisaite susitikinėdavome vos ne kasdieną, nes ji gyveno tame pačiame name, kuriame ir aš tuo metu apsistodavau, tik vienu aukštu žemiau.

Šių susitikimų metu išsikalbėdavome įvairiausiomis temomis. Tie pokalbiai dar labiau sustiprino mūsų bičiulystę, suartino požiūrius ir nuomonę apie Lietuvoje vykstančius reiškinius ir, be abejo, padėjo man artimiau, geriau pažinti menininkę. Mat susirašinėjant Barisaitė buvo gana santūri, daug nesipasakojo, lyg ir vengdama didesnio atvirumo, nutylėdama ar apsiribodama tik bendromis frazėmis, todėl apie ją ir jos gyvenimą žinojau palyginti labai nedaug. Ir tik dabar, mums bendraujant, Barisaitė palaipsniui atsiskleidė – ir kaip žmogus, ir kaip talentinga menininke, ir kaip

įdomi asmenybė. Po truputį ji vis daugiau pasipasakodavo apie save, mielai, nors ir labai santūriai; pasirodo, tokia jau ji buvo iš prigimties, leisdavosi į atsiminimus. Jie man atskleidė ne vieną jos kuklaus gyvenimo ir įdomaus kūrybinio kelio tarpą, pradedant dar vaikystėje išryškėjusiu polinkiu į daile, į kurią pirmoji vartus jai atkėlė motina. Pastaroji, nors ir nebuvo dailininkė, bet labai mėgo tapyti. Kartu su dukromis – o jų, be Laimos, buvo dar trys – ji piešė, klijavo iš popieriaus paveikslus, darė žaislus, lipdė. Pati Laima turėjo savo popierinių lėlių teatrą, vaidindavo, leido namų laikraštėlį „Mėnesėlis“, jį iliustruodavo. O pradėjusi lankyti mokyklą, piešdavo, kur reikėjo ir kur nereikėjo, net lotynų kalbos sąsiuvinyje. Po mokyklos, savaime suprantama, nesvyruodama 1948 m. stojo į Vilniaus Dailės instituto Grafikos fakultetą, kur mokėsi pas žymų grafiką, profesorių Jurkūną. 1954 metais baigusi studijas, ji iš karto pradėjo intensyvią kūrybinį darbą ir jau nuo 1955 metų aktyviai dalyvauja įvairiose dailės parodose, iš pradžių Lietuvoje, o netrukus ir už jos ribų: Rusijoje, Lenkijoje, Vokietijoje, Čekoslovakijoje, Bulgarijoje.

Jos kūrybinis akiratis buvo labai įvairus: ji kūrė spalvotas monotonijas (grafikai artima tapyba), kartono ir spalvotus linoraižinius, karpinius, nutapė daug akvarelių, paveikslų, estampų, litografijų (grafikos technika), apipavidalino ir iliustravo knygas – A. Vienuolio „Kaukazo legendas“ (už jos iliustracijas Barisaitė 1957 m. pelnė savo pirmąjį diplomą), Žemaitės apsakymą „Marti“ ir jos „Raštų“ du toms, Maironio poeziją, mokyklinius vadovėlius ir t. t. 1960 m. penki dailininkės darbai (4 linoraižiniai ir 1 tempera) buvo eksponuojami jubiliejinėje Lietuvos dailės parodoje greta tokių žymių mūsų dailininkų kaip Žmuidzinavičius, Ušinskas, Šimonis, Tarabildienė, Mikėnas, Palaima ir kt. Dalyvavimas tokioje parodoje buvo didelis visuomenės ir kolegų įvertinimas tokių Barisaitės darbų kaip „Laukeliai“, „Palangos parke“, „Peizaas“, „Laivai“, „Uoste“, „Vakaras“, „Klaipėdos senamiestyje“ pripažinimas. Po to ėjo vėlesni darbai – „Antakalnis“, „Žemaitijos peizažas“, „Vilniaus kalneliai“ ir kt.

O ir spaudoje pradėjo rodytis vis daugiau Barisaitės kūrybą palankiai vertinančių pastabų, atsiliepimų ir recenzijų. Jau 1959 m. laikraštis „Literatūra ir menas“ pastebi: „Barisaitės kūryba yra lyriška, švelni“; 1964 m. spauda rašo, kad „Barisaitė yra sukūrusi daug subtilių, lyriškų peizažų, kuriuose jaudina kuklūs, paprasti motyvai, užfiksuoti sodriuose spalvotuose lino raiziniuose keliaujant Lietuvos keliais keleliais. Ne taip jau daug mūsų grafikų šiandien puoselėja šią dailės šaką“. 1965 m. leidinyje „Dailė“ buvo labai gerai įvertintos jos iliustracijos mokykliniams vadovėliams. 1966 m. Barisaitės pavadė ir portretas patenka į pirmąją sovietinę lietuviškąją enciklopediją, o Varšuvoje leidžiamas savaitraštis „Przyjazn“ (Nr. 5) atspausdino jos lino raizinį „Kelias“. Taip dailininkės kūryba peržengia Lietuvos ribas ir patenka į užsienio spaudą. 1969 m. į ją atkreipė dėmesį ir lietuviškoji išeivija: 36-tame Bostono „Lietuvių enciklopedijos“ tome buvo įdėta trumpa jos biografija, papildyta lino raiziniu „Motina“ (pasak pačios dailininkės, kai kur jis klaidingai vadinamas „Senelės portretu“).

Tačiau tiek Lietuvoje, tiek už jos ribų Barisaitė vis labiau garsėjo savo vaikiškų knygelių iliustracijomis ir jų apipavidalinimais – tai, kas jai visada buvo „arčiausiai širdies“. Jos pačios žodžiais, ją „nuolat traukė grįžti į tą šalį, iš kurios mes visi atėjome – į vaikystę“. Pirmoji jos iliustruota knygelė „Ožka ir riešutai“ išėjo 1958 m., o po to viena po kitos sekė Anzelmo Matučio, Juliaus Janonio, Martyno Vainilaičio, Kosto Kubilinsko, Justino Marcinkevičiaus ir kitų poetų eilėraščių, V. Krėvės prozos knygelių vaikams iliustracijos, kurios ir garsino Barisaitės vardą. Jos buvo nuolat eksponuojamos ir labai palankiai įvertinamos ir Lietuvos, ir įvairių užsienio šalių knygų parodose, pelnydamos ne vieną diplomą ar medaį, kurių skaičiaus Laima ir pati nebežinojo. Taip P. Cvirkos „Cukrinių avinėlių“ apipavidalinimas jau 1964 m. Rusijoje buvo apdovanotas bronzos medaliu.

L. Barisaitės iliustracija vaikų žurnalo „Eglutė“ viršeliui, 1998

Ilgainiui visas jos iliustruotas knygeles vaikams lydėdavo pastovi recenzentų citata spaudoje: „Eilėraščiai dailiai iliustruoti Laimos Barisaitės“.

Šiaip jau nekalbi ir santūri, Laima visada su užsidegimu kalbėdavo apie vaikus, jų sugebėjimų ugdymą, pažėrdavo daug gražių minčių bei pastebėjimų. Pasak jos, mažieji mato ir girdi, ką „perskaito“ dailininkė, vaizdais perteikusi knygos turinį, papildžiusi literatūrinį tekstą ir pirmoji pristanti bei paaiškinanti knygą mažajam skaitytojui. Tokiu būdu menininkė nepastebimai prisijungia ir prie auklėjamojo proceso. Matyt, Barisaitė, kaip rašė spauda, „savo knygelių iliustracijose kurdamą savą spalvingą planetą vaikams“, sąžiningai laikėsi tokių nuostatų, nes jau 1966 m. spauda pastebėjo: „Vaikų literatūroje dailininko darbas kartais reikšmingesnis už patį literatūros kūrinių (!). Šioje srityje daug dirba nepailstanti Laima Barisaitė. Vaikams lengvai suvokiama ir suprantama jos meninė mąstysena, jiems visada patinka apvalūs, didžiaakiai dailininkės piešti meškiukai ir kačiukai bei kiti gyvi, juokingai atrodantys sutvėrimai, kurie triūsia, dirba įvairius darbus.“

Taip Barisaitė vis daugiau dėmesio skyrė savo mažiesiems skaitytojams, ilgainiui tapdama nuo-

Nukelta į 5 psl.

L. Barisaitės iliustruota Anzelmo Matučio „Genių kalvė“

Atkelta iš 4 psl.

latine jų knygųčių ir kitokių vaikams skirtų leidinių (pvz., serijos „Pažinkime gamtą“) puslapių dailininke. Daug metų jos piešinukai užpildė ir populiarus vaikiško žurnalo „Genys“ puslapius bei viršelius. 1980 m. žurnalas savo septintame numeryje paminėjo Barisaitės 50-metį ir ta proga rašė: „Jau daugiau kaip 10 metų dailininkės piešinius matote mūsų žurnale. Juos gerai pažįsta mažieji skaitytojai, o tiksliau – žiūrėtojai, nes ji dažniausiai iliustruoja tuos žurnalo puslapius, kurie skirti pradedantiesiems mokytis raides. Pažintis su Barisaitės iliustracijomis visuomet suteikia malonių ir linksmų akimirų.“

„Genys“ buvo tas leidinys, nuo kurio netikėtai prasidėjo Barisaitės kūrybinės sąsajos ir su literatūra vaikams išeivijoje. Šis žurnalas dar okupuotoje, bet jau laisvėjančioje Lietuvoje „atrado“ ir 1988 m. Nr. 9–12 išspausdino iki tol uždrausto mūsų garsiojo ir populiarus vaikų poeto Brazdžionio – Vytės Nemunėlio poemėlę vaikams „Meškiukas Rudnosiukas“, kuriai originalias iliustracijas sukūrė Barisaitė. Jas įvertindamos, „Lietuvių dienos“ 1991 m. Nr. 8 savo dideliame straipsnyje „Meškiukas Rudnosiukas“ – penkių dailininkių vaizduotėje ir piešiniuose“ rašė: „Jei anksčiau meškinai buvo sužmoginti, tai dabar jie ‘sulėlinti’ – apmęti žmonių drabužiais, tik jų veidai ir figūros kaip iš lėlių teatro. Išspausdinti 200 000 egz. tiražu, jie pasiekė didelę mažųjų auditoriją.“

Beje, Barisaitė nebuvo pati pirmoji poemėlių iliustruotoja okupuotoje Lietuvoje, ja tapo vyresnio amžiaus liaudies menininkė V. Jelinckienė. Ji, kaip rašo „Lietuvių dienos“, 1970 m. baigė dailės mokyklą ir savo diplominiam darbui pasirinko iliustruoti „Meškiuką Rudnosiuką“, su mokyklos iškelta sąlyga, kad darbas nebus viešai rodomas (keistas sovietinės nomenklatūros reikalavimas!). Na, o keli mėnesiai prieš poemėlės paskelbimą „Genyje“ vaikų laikraštėlis „Lietuvos pionierius“ 1988 m. Nr. 45–46 pirmasis ryžosi išspausdinti „Meškiuką Rudnosiuką“ su kukliomis dail. T. Balčiūnaitės iliustracijomis. Tad Barisaitės piešiniai minėtame „Genyje“ buvo antrosios spausdintos poemėlės iliustracijos to meto Lietuvos spaudoje ir iki šiol yra bene geriausios. Norėtusi dar pridurti, kad 1989 m. M. K. Čiurlionio meno mokykloje buvo eksponuojamas diplomantės I. Mačiulytės diplominis darbas – iliustracijos „Meškiukui Rudnosiukui“. Vėliau autorė Brazdžioniui sakėsi, kad kūrė piešinius „išiklausydama į tekstą, kuris jai skamba kaip lopšinė, kaip pasaka...“

Kadangi ši poemėlė mūsų vaikų literatūroje, be abejo, užima išskirtinę vietą, norėčiau apie ją pakalbėti kiek plačiau.

Kaip rašo „Lietuvių dienos“, „ne viena lietuvių karta Lietuvoje ir išeivijoje užaugo deklamuo-dama ‘Meškiuką Rudnosiuką’, dar prieš karą su-kurtą Bernardo Brazdžionio – Vytės Nemunėlio“ (taip poetas pasirašinėjo po savo kūrinių vaikams. Taip jį pavadino Angelo Sargo vaikų sąjungos laikraštėlis „Žvaigždutė“, 1923 m. įkurtas ir redaguotas mokytojo bei žymaus tautosakininko S. Tijūnaičio (1888–1966). Pasak dailėtyrininkės Ingridos Korsakaitės, „net tamsiausiais stalinizmo metais, kai poeto knygos Lietuvoje buvo uždraustos, iš lūpų į lūpas ėjo skambūs ‘Meškiuko’ posmeliai, atnešdami šilumą ir giedrią nuotaiką į kiekvieno namus. Tuometinė karta ilgam įsiminė širdingą ir jautrią poezijos melodiją, sklindančią iš grakščių, vaikų sielų žinovo ranka parašytų tekstų“.

„Meškiukas Rudnosiukas“ – klasikinės lietuvių vaikų poezijos kūrinys, mums toks pat svarbus kaip geriausi pasauliniai vaikų litūratūros kūriniai, tokie kaip L. Carrollio ar A. Milno knygos anglų literatūroje. Pirmą kartą jis buvo paskelbtas 1939 m. dvisavaitiniame vaikų žurnale „Vyturys“ (Nr. 7–9), kurį nuo 1931 m. Kaune leido Lietuvos vaikų draugija. Jo redaktorė Nemeikšaitė subūrė daug talentingų bendradarbių literatų – prozininkų ir poetų: Papečkį, Žitkevičių, Tamulaitį, Šuraviną, Mackevičių-Nord, Minelgą, Mašiotą, Butkų Južę, Matutį ir, žinoma, Brazdžionį, kuris, kaip poetas, išsiskyrė iš visų. Žurnalas spausdino daug savų ir užsienio dailininkų iliustracijų, tarp kurių ypač daug buvo garsios ketvirtajame dešimtmetyje austrų (ne vokiečių, kaip kai kur teigiama mūsų spaudoje) dailininkės, vaikų literatūros iliustratorės ir poetės Idos Bohattos-Morpurgo (1900–1992) piešinių. Jos leidžiamos knygelės su

Idos Bohattos-Morpurgo iliustracija

puikiais spalvotais paveikslukais ir pačios parašytomis eilutėmis (skirtingai nuo iliustracijų, jų meninė vertė nebuvo didelė), turėjo daug skaitytojų ne tik Austrijoje bei Vokietijoje, bet ir kituose kraštuose, ir, pridursiu, iki šiol neprarado savo populiarumo: šiandien jų tiražas siekia 5 000 000 egzempliorių, jos išverstos į 13 kalbų, tarp jų – ir į japonų, o viena aikštė Vienoje 2008 m. buvo pavadinta dailininkės vardu (Ida Bohatta Platz).

Viena iš tokių Idos Bohattos knygelių – „Meškiukų šeima“, 1932 m. išleista Miunchene, ir įkvėpė Brazdžionį parašyti savąjį „Meškiuką Rudnosiuką“. Pats poetas prisimena: „Nemeikšaitė man davė keliolika iliustracijų, kurias savaip sugrupavęs, sugalvojau ‘fabulą’ ir atpasakojau eilėmis. Poemėlę ketinau tęsti, bet už akių užbėgo kiti darbai“. Tenka apgailestauti, kad poetas neįvykdė savo ketinimo ir nepratęsė „Meškiuko Rudnosiuko“, kurio posmai iki šiol žavi vaikus ir suaugusius, ir „trykšte trykšta linksmu vaizdavimu, kadangi Brazdžionis mėgo taikliai sąmojingą poeziją“ („Draugas“, 2012 m. vasario 18 d.).

L. Barisaitės iliustruota Martyno Vainilaičio „Mano volungėlė“

Atskira knygele „Meškiuką Rudnosiuką“ pirmą kartą išleido „Sakalo“ leidykla tų pačių 1939 metų pabaigoje su tomis pačiomis Bohattos-Morpurgo iliustracijomis. Jas apipavidalinant tada šiek tiek prisidėjo ir lietuvių dailininkė Vlada Stančikaitė-Abraitienė, nupiešdama kai kurias vinjetes ir puslapių apvadus. Pakartotini „Meškiuko Rudnosiuko“ leidimai išėjo JAV 1951 m. (Bostone), 1966 m. (Los Angeles) ir 1995 m. (Lockporte), juos iliustravo ta pati Stančikaitė-Abraitienė, kuri prisilaikė Bohattos-Morpurgo sukurtų personažų išorinio panašumo, tik „sulietuvinę“ poemėlės personažų aprangą („apmęgę“ meškinus tautiniais drabužiais) ir jų gyvenamąją aplinką, kurios lietuviškumą perteikė verpimo ratelis, išmarginta kraičio skrynja, išdrožinėta kėdė, tautinė juosta, laikraštis „Aušra“, kuri skaito Rudnysis ar kt. Šias jau klasikiniu etalonu tapusias Stančikaitės iliustracijas labai vertino pats Brazdžionis. Jos buvo panaudotos ir keturiose, jau Lietuvoje atskira knygele išleistose „Meškiuko Rudnosiuko“ laidose, kurios pasirodė 1989–2010 m. laikotarpiu, išskyrus penktąją, 1999 m. laidą – ją iliustravo dailininkė I. Jonaitienė.

Beje, ar nestebina tai, kad šią populiarią poemėlę nuo pat jos sukūrimo pradžios iliustruoja tik moterys? Norėtusi, kad ją galų gale nors kartą iliustruotų ir vyrai dailininkai. Galima tik spėlioti, koks būtų mūsų puikių šiuolaikinių vaikų knygų iliustruotojų K. Kasparavičiaus, R. Kepežinsko ir kt. Rudnosiukas.

Grįžtant prie Barisaitės, man visada buvo malonu, kad ji viena pirmųjų Lietuvos spaudoje iliustruodama „Meškiuką Rudnosiuką“, ne tik sėkmingai užmezgė ryšį su išeivijos literatūra, bet ir toliau tęsė bendradarbiavimą su jos spauda – JAV lietuvių vaikų mėnesinio žurnalo „Eglutė“ (beje, 1950 m. įkurto ir redaguoto Brazdžionio) 1998 m. devinto numerio viršelius puošia Barisaitės iliustracijos. Netenka abejoti, kad menininkė, nors ir nešdama labai didelę kūrybinio darbo naštą Lietuvoje, ir toliau ruošėsi aktyviai bendradarbiauti su išeivija ir jos spauda, o aš puoselėjau mintį pasikviesti ją pas save į svečius Čikagon. Deja, netikėtai Barisaitės mirtis 2005 metų spalio 11 d. nutraukė visus šiuos planus. Lietuva prarado puikią, talentingą grafikę, kuri paliko daug gražių, neįgyvendintų sumanymų, o aš praradau puikią, reto nuoširdumo ir širdies gerumo draugę, kurios neakties tuštumą jaučiu iki šiol. Liko tik gražūs ir labai šilti mūsų draugystės, pokalbių, susitikimų prisiminimai, kuriais kol kas tik epizodiškai dalinuosi su „Draugo“ skaitytojais. □

Sugebantis vandenį paversti vynu

ALFREDAS GUŠČIUS

Rašytojas Vytautas Bubnys dar neatsigręžia į savo gyvenimą visu pločiu ir gyliu, kaip tai padarė pastaruoju metu, sakykim, R. Granauskas, V. Kalvaitis, sukūrę įdomius autobiografinius novelių romanus. V. Bubnio portretinius eskizus „Širdimi regėti“ galima vadinti ar pasiruošimu, ar prieiga tokiai viso gyvenimo ataskaitai. Tačiau ne kritikai ar skaitytojai gali nuspręsti, ar jau laikas imtis tokio sumanymo, o tiktai pats rašytojas. Gajus yra posakis „Rašytojo gyvenimas – jo knygoje.“ O poetai dar priduria – kiekvienoje knygoje poetas rašo sielos biografiją...

V. Bubnys knygoje „Širdimi regėti“ rašo apie kitus, bet jo eskizuose yra daug jo paties. Žanro atžvilgiu tai tikri memuarai, kai rašoma apie tai, kas gerai pažinta, su kuo bendrauta, būta arti. Bet nebūtinai tas buvimas nuotolio prasme – Stanislovo Moravskio, gyvenusio XIX amžiuje, autorius, suprantama, negalėjo pažinti, ar, sakykim, rumunų rašytojo Panaitis Istratis, mirusio 1935 metais. Tačiau tai yra įdomūs, informatyvūs eskizai. V. Bubnys sugeba šias asmenybes priartinti prie savęs ir prie mūsų, skaitytojų, kadangi jis eskizus komponuoja meniniu principu. Iš tiesų ir šie du, ir kiti eskizai gali būti vadinami novelėmis, kurioms nestinga sąlygiško veiksmo, asociatyvinių detalių, intrigos, dialogų, personažų psichoanalizės. Meninis stilius padeda V. Bubniui išgauti iš istorinio laiko esminių dalykų – ir Stanislovo Moravskio, ir Panaičio Istračio, ir Kazio Borutos, ir V. Mykolaičio-Putino, ir Antano Miškinio, ir Juozo Baltušio, ir Justino Marcinkevičiaus, ir visų kitų (iš viso knygoje nupiešti 14-os asmenybių portretai) gyvenimo įvykiai, faktai aprašomi ne faktografinėje išklotinėje, bet vaizduojami glaudžiai susieti su jų asmenybėmis, charakteriais, likimo lūžiais, kūrybiniais ieškojimais ir atradimais.

Nuoširdi autoriaus pažintis su vaizduojamųjų asmenybių gyvenimais, likimais, su jų kūryba (daugelis aprašytųjų yra meno pasaulio žmonės) ar veikla (pavyzdžiui, dvasininkų Stanislovo Dobrovolskio, Kazimiero Vasiliausko) suteikia jo prisiminimams objektyvios faktologijos, kurią be šito memuaristo „išpažinties“ vargiai ar dar kur kitur sužinotume. Vertingiausia, mano supratimu, toje faktologijoje yra dvasinė sritis – V. Bubnio bendravime su žymiomis asmenybėmis atskleista jų psichologinė būseną, pilietinė laikysena, reagavimas į politinę konjunkturą, santykiai su kolegomis, meninės nuostatos. Kodėl, pavyzdžiui, Antanas Miškinis vengė susitikti su V. Mykolaičiu Putinu, išsisukinėjo klausiamas apie savo lagerinę patirtį? Įdomus autoriaus paliudijimas apie Putinui „išpuolusias dvasines įtampas valandas“, kai 1958 m. jis buvo kalbinamas nutoliniu nuo socializmo realizmo: „Ne per toli sėdėdamas nuo Putino gerai mačiau jį sustingusį, nunėrusį galvą. Jam svaidomi kaltinimai čaižė skaudžiai, tarpais net vertė krūpčioti. Daužė kai kuriuos eilėraščius, kapojo ką tik pasirodžiusius ‘Sukilėlius’.“

Deja, istorijos politinės grimasos turi tendenciją pasikartoti, ir jau ne 6-ajame, bet 10-ajame XX a. dešimtmetyje kitam žymiam rašytojui teko patirti panašų politinį nuosprendį. V. Bubnys eskize „Lūžęs nepalūžęs“ pasakoja apie Juozą Baltušį: „Kai Sąjūdis tvirtai pakėlė galvą, kai sujudo visa Lietuva, dauguma nomenklatūrinių buvo tikri, kad tai laikina, kad M. Burokevičius ir jo šalininkai su kariuomenės pagalba gražins senąją tvarką. J. Baltušis visiškai sutriko, baiminosi, kad nepasikartotų kruvini pokario laikai, kad Lietuvos neištiktų Čėčėnijos likimas. Tačiau pati baisiausia buvo jį skaudžiai liežianti kaltinimų banga: Baltušis–stalinistas, Baltušis rašęs ir kalbėjęs taip ir taip, tą ir tą įskundęs... Ilgų metų populiarumas ir visuotinė meilė rašytojui perauga į kraštutinę neapykantą“. Literatūros istorijoje nesunkiai rastume pavyzdžių, kaip visuotinė meilė ir šlovėjimas greitai pavirsta savo priešybėmis. Ir memuaruose V. Bubnys išsaugo romanisto ranką, psichologo akį, nevengdamas vaizduoti būtent tokias priešybes, krizes, konfliktus, kurių rašytojų

dvasiniame pasaulyje juk turėtų būti ne mažiau nei jų personažų likimuose.

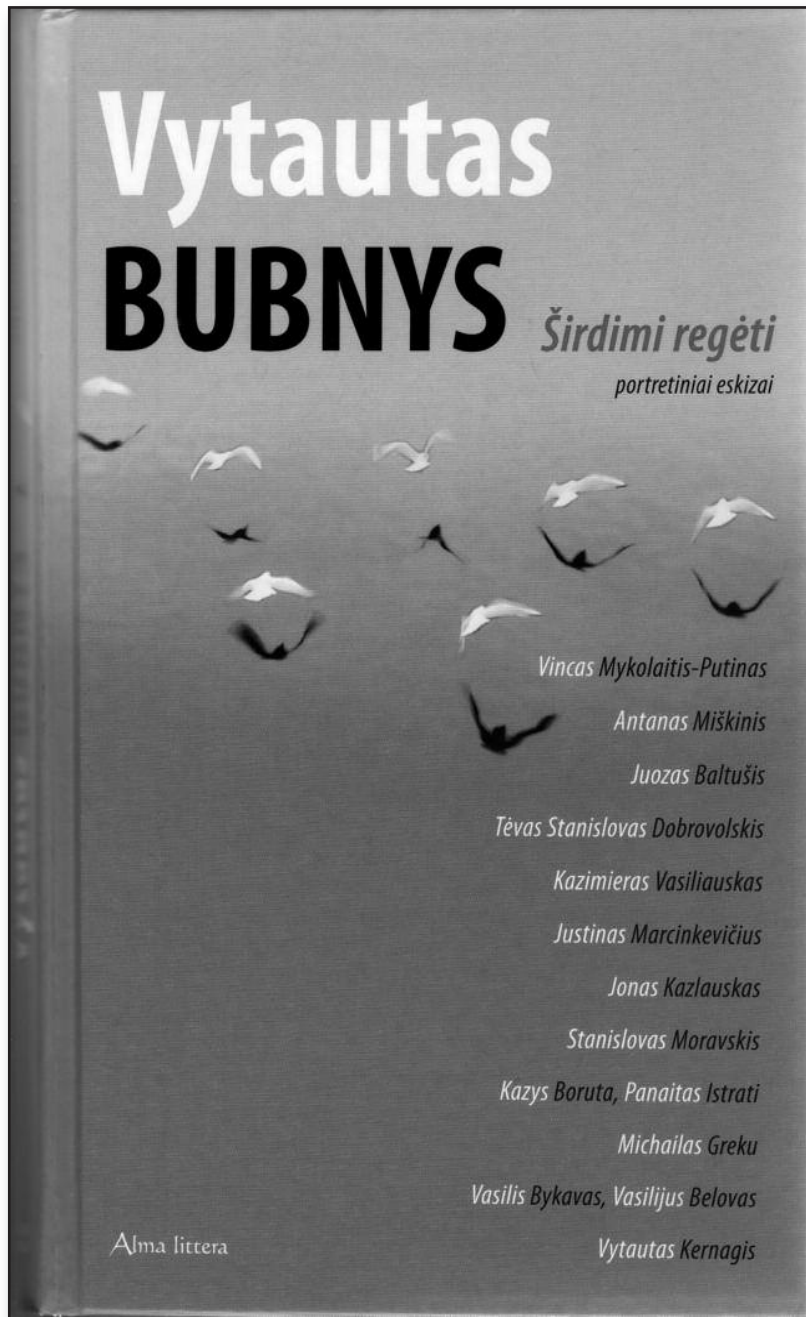
Knygos „Regėti širdimi“ autorius kūrėjų atžvilgiu laikosi objektyvios, tolerantiškos pozicijos – tokią suformavo atidus žvilgsnis į istorijos eigą, į politines peripetijas, į kurias meno žmonės pakliūna gal dar dažniau nei kitų profesijų atstovai. Kupiškyje, dalyvaudamas paminklo „Parduotų varšų“ piemenėliui (pagrindiniam pasakotojui) atidengimo iškilmėse, V. Bubnys išsakė savo vertybinę versiją, tinkančią ne tiktai Juozui Baltušii: „Taigi, sakau, kalbėdami apie kūrėją, visuomet turime matyti pirmų pirmiausia jo darbus, jų svorį. Prisiminiau didįjį norvegų klasiką Knutą Hamsuną, vaikystėje ir jaunystėje patyrusį pažemintojo dalį, vėliau tapusį žodžio meistru, o senatvėje, per karą, kolaboravusį su naciais. Už tai buvo smerkiamas, kaltinamas, net knygos iš bibliotekų buvo metomos. Tačiau praėjo koks dešimtmetis ir kam rūpėjo tie teisėjai ir jų įkvėpėjai. K. Hamsunas šiandien kaip buvo, taip ir liko pasaulinio garso romanistas.“

Kelioniniuose eskizuose „Šių dienų dalis“ iš išpūdžių po Slovakiją V. Bubnys subtiliai parodo, kaip skirtingai žymūs meninio žodžio meistrai reagojo į tautinį judėjimą bei į dainuojančią revoliuciją Lietuvoje. Rusų prozininko Vasilijaus Belovo nuomonė apie Lietuvos atsiskyrimą nuo Rusijos buvo kategoriška: „O kad Rusija visada tiesė jums brolišką ranką, kad ir dabar tiesia ir nori padėti...tai gal reikia trenkt per tą ranką? Gal net nukirst?“ O kitas garsus grožinio žodžio meistras Valentinas Rasputinas (kurio apysaka „Atsisveikinimas su Matiora“ ir aš žavėjausi) atsiskleidė per periodinio leidinio ‘Roman – gazeta’ redkolegijos posėdį: „Kai aptarėme tų metų leidybai rengiamų kūrinių planą, V. Rasputinas pakilo antrą kartą, tik jam dabar ne leidybos planai rūpėjo. Įbedė pirštą į kairėje rankoje laikomą pakeltą ‘Roman-gazetos’ antrojo viršelio vidinę pusę, kur stulpeliu surašyti redkolegijos nariai: ‘Štai čia, draugai, – subaksniojo piršto galu į tą stulpelį, – matome pavardę – Bubnys Vytautas. Prieš Bubnį, kaip rašytoją, aš neturiu nieko. Bet juk Lietuvos komunistų partija atsiskyrė nuo TSKP. Manau, kad ir pats Bubnys padėjo partinį bilietą.’ Redkolegijos vyrai (moterų ten nebuvo) subruzdavo, suklego, daugelio žvilgsniai šaudė nuo Rasputino į mane. Leidinio vyriausiasis redaktorius Valerijus Ganičevas pakeltu balsu prislopio erzeli ir ramiai pasakė: ‘Mes čia susirinkome svarstyti ne partinės disciplinos klausimų. Gal palikime tai, nereikia.’ Dauguma jam pritarė. V. Rasputinas sėstelėjo ir sugniaužė kumščius nepasiekęs savo. Po mėnesio Lietuvoje buvo atkurta Nepriklausomybė. Maskviškėje spaudoje V. Rasputinas trenkė jai smūgi.“

Tačiau kitas žymus tarybinės prozos meistras Vasilis Bykavas ir suprato Lietuvos nepriklausomybės siekį, ir pats visomis išgalėmis siekė baltarusių tautos savarankiškumo. Eskize pavaizduota Vasilio Bykavo kilni kova už baltarusių laisvę, dramatiška jo gyvenimo pabaiga ir jo pomirtinis triumfas... „Į kapus lydėjo apie 50 000 gedinčiųjų, nors įvairiais būdais buvo draudžiama dalyvauti laidotuose.“

Ypač šiltomis spalvomis nuspalvinti eskizai apie kraštiečius Justiną Marcinkevičių, kalbininką Joną Kazlauską. Ir tai nenuostabu – su šiais iš-

kiliais tautos vyrais V. Bubnys mokėsi Prienu „Žiburio“ gimnazijoje, o vėliau irgi bendrauta iki pastarųjų mirčių. Su įžymiuoju poetu autorių siejo asmeninė ir šeimyninė bičiulystė. Visuose knygos eskizuose skirdamas atitinkamą aprašomam asmeniui ekspoziciją, autorius ir šiose „Lietuvą apglėbęs“, „Žvilgsnis nuo debesėlio“ pradeda pasakojimą nuo Justiną ištikusios tragiškos traumos, ir nuo jau lyrine nostalgija apgaubtos retrospekcijos, kai 2010 m. rugpjūčio 1 d. Matiešionyse giminaičiai, bendramoksliai, kolegos susirinko paminėti kalbininko Jono Kazlausko mirties ke-

turiasdešimtmetį: „2010-ųjų vasara nepagailėjo karštų saulės vonių ir siaubą kėlusią viesulų. Antra vertus, ji buvo dosni atmintin įstrigusią dienų, jubiliejinių švenčių. Man įprasta, kad bėgantis laikas prislopina kalnus vienadienių išpūdžių, juos prigesina, o atmintis pati atsirenka, ką dera išsaugoti. Labiausiai išlieka, ką paimi ne vien protu, bet ir savo dvasia, kas tave pakelia ir nuneša į tolimesnę praeitį, kuri buvo susijusi su tautinių vertybių puoselėjimu, kūrimu.“

Rudenį Vytautui Bubniui sukaks 80 metų. Nueitas ilgas ir prasmingas gyvenimo kelias, sukauptas didelis kūrybinis krautis. Daug keliauta po Lietuvą, po platųjį pasaulį, daug pamatyta, pažinta, patirta. Ši memuarinė knyga – pirmoji V. Bubnio kraitėje. Ji pavykusi, galima daugiau pasakyti – autoriui sekasi iš bėgančio laiko vienadienių išpūdžių kalno atrinkti tikrai prasmingiausius, paversti juos aukštos prabos menine proza. O kaip yra rašęs žymus meno psichologas L. Vygotskis, „kiekvieno meistriško kūrinio tikslas yra paversti vandenį vynu“. V. Bubnys tokį „stebuklą“ moka daryti ir todėl galima iš jo pageidauti daugiau tokio vyno – naujų memuarinių eskizų, novelių ar knygų.

Vytautas Bubnys. Širdimi regėti (portretiniai eskizai). Vilnius, Alma littera, 2012.

„...aš didžiai branginu kiekvieną lietuvį...” (II)

VIRGINIJA PAPLAUSKIENĖ

Tęsinys. Pradžia 2012 m. liepos 7 d., „Kultūroje”

Vaičiulaičiui atvykus į Vatikaną, Šventasis Tėvas buvo Pijus XII (tikr. Eugenio Pacellis; nuo 1939 iki 1958 m.). Romos valdžioje buvo Benitas Mussolinis (1883–1945). Fašistams įsigalėjus, Italijoje įsiviešpatavo totalinis vienos partijos režimas – Mussolinio diktatūra. 1939-aisiais Italija sudarė karinę sąjungą su fašistine Vokietija, po metų pradėjo kariauti prieš Prancūziją. Vaičiulaitis buvo vienas iš tų, kurie, sulaikę kvapą, stovėjo Venecijos aikštėje, kai Mussolinis paskelbė karo pradžią. Istorinė situacija buvo grėsminga visame pasaulyje, tačiau niekas nenorėjo skubinti įvykių ir ramiai dirbo kasdienius darbus.

Italijoje Vaičiulaičiui atsivėrė begalinė pažinimo erdvė: norėjo studijuoti pasaulinę literatūrą, gilintis į meno istoriją. Vatikane per amžių amžius telkėsi mokslo, meno, brangios praeities vertybės. Visa tai buvo saugoma, pasak Vaičiulaičio, „muziejų miške”. Ekspozicijos užėmė per 1000 salių, koplyčių bei kambarių, o ir pats Vatikanas bei Roma buvo miestai-muziejai. Čia nuo senovės laikų nuolat gyveno ir kūrė iškiliausi įvairių pasaulio šalių menininkai, filosofai, mokslininkai. Vaičiulaitis puoselėjo viltį ne tik lankyti išpūdingus Vatikano muziejus, bet ir keliauti po Italiją, vėl bendrauti su ankstesnėse kelionėse pažintais žmonėmis. Darbas atstovybėje žadėjo naujus susitikimus, naudingą patirtį, dvasinį tobulėjimą, pasaulėžiūros praplėtimą. Romoje Vaičiulaitis susipažįsta ir vėliau susirašinėja su prof. dr. G. Salvatore, kuris, pramokęs lietuviškai, parašo kelias knygas apie Lietuvą ir ilgą laiką dirba mūsų atstovybės Italijoje spaudos biuro vedėju.

Vaičiulaitis lanko Vatikano muziejų. Gėrisi ten sukauptais turtais: *Viešpatie, nesu matęs linksmesnio krašto karo metu. Jei ne tie aptemdinimai nakčia, tai mūsų dienų ryškštės kaip ir nepastebėtum Dantės tėvynė.* <...> *Man pačiam tai viena skriauda – kad muziejai uždaryti, o ir bažnyčiose daug brangesnių meno kūrinių apdengti arba net apmūryti. Tik tas vienas Vatikano muziejus neuždarytas. Tad ir lankau jį. Kaip tik vakar esu buvęs. Žiūrėjau, žiūrėjau visų tų senosios Graikijos skulptūrų ir vis laužiau galvą, kodėl mūsų dienomis nedaro tokių puikių paminklų, kaip Viduramžių katedros. Kuo tuos senius paskesnių amžių vaikai prašoko, tai buvo muzika ir tapyba. O skulptūroj, poezijoj, statyboj nepralenkėm nei Miloso, nei Kirenės Venerų, nei senio Homero giesmių ar prancūzų katedrų...* (Iš Vaičiulaičio laiško Brazdžioniui).

Knygoje *Italijos vaizdai* mes skaitome, kaip Vaičiulaitis vaikštinėja Borgezių sode, aplanko Keatso, Shelly’io muziejų, aplanko Keatso kapą, susimąstęs sėdi prie graakščios Eskulapo šventyklos, gėrisi skulptūromis, paslaptiniais antiklos stebuklais. Jis mėgaujasi gamtos ir žmonių rankomis sukurtu grožiu. Lanko koncertus, kurie vyksta Pinco aikštėje, Konstantino bazilikos griuvėsiuose ar salėse. Vienas koncertas paliko neišdildomą išpūdį – ne tik todėl, kad buvo atliekami nepakartojami Pietro Mascagnio kūriniai, bet ir todėl, kad dirigavo pats maestro.

Laiške Jonui Aisčiui rašė: *Žinai, yra tokių apysakaičių, o kartais ir romanų bei tikro gyvenimo atsitikimų, kada grynai dėl idealistinių motyvų, iš meilės ar kitų galų žmogus ima ir išeina iš galvos dėl kokio paveikslo, statulos ar kitų meno stebuklų. Tai kažkaip Oskar Wiled’iška tema. Bet jį imu dabar aš pats suprasti, kai prisžiūrėjau į Venerą iš Cirenės. Tik neimk galvoti, kad iš muziejaus jinai ims ir prapuls po vienos nakties... O ar esi girdėjęs jos suradimo istoriją? Ji tūkstančius metų gulėjo po smėliu Afrikos tyrlauky – kur būta Cirenės miestelio. Per karą prieš turkus ėjo tuo tyrlaukiu kareiviai – ir pamatė šitą nežemišką grožybę, tiek amžių ten užpustytą ir palaidotą. Ji vėl atsikėlė gyvenimui, ji vėl atėjo mili-*

jonų džiaugsmui. Ir tu tik pamanyk: čia tik statula, o kadaise juk toji grožybė, tas modelis buvo gyva, vaikščiojo graikų kolonijoj Afrikoj. <...> *Ne, aš tau palieku Miloso Afroditę – aną šaltą ledinę moterį.*

Knygoje *Italijos vaizdai* rašytojas graakščiai ir elegantiškai aprašo aplankytus miestelius bei matytas išymybes. Prieš mūsų akis iškyla mažas Carpinetto miestelis, kuriame gimė Popiežius Leonas XIII, kilęs iš grafų Pecci giminės. Rašytojas aplanko Paestumo, Amalfio miestelius, žavisi katedromis, Smaragdų grotu, gėrisi užburtais Klingzoro sodais, nuvyksta į Sorentą ir Kaprio salą. Pamėgęs keliones, Vaičiulaitis vienas arba su Lozoraikių šeima važinėja po Italiją. Laiškuose savo draugams Aisčiui, Brazdžioniui pasakoja apie nuostabią gamtą, aplankytas antikines vietas ar sutiktus įdomius žmones. *Po Florencijos buvau Neapolyje, lankiau dar sykį Pompėjos griuvėsius.* <...> *Sakiau Tau ar ne, kad Dantės gimtinėje buvau nuėjęs pas Džiovanni Papini. Su juo kalbėjomės apie dvi valandas, ir visko prišnekėjom. Man įstrigo tai, kad jis ramiai pareiškė, kad nūn ateinąs didžiųjų imperijų laikas, ir mažesnės valstybės turės nuo tų imperijų priklausyti naujoj santvarkoj.* Tokia yra ir oficialioji šio krašto pažiūra. Beje, kiek atsimenu, dar Papini man dėstė panašią teoriją: esą geriausia būtų, kad pasaulis eitų prie vienos, visuotinės imperijos, kaip kad visuotinė yra bažnyčia... (Iš laiško Brazdžioniui).

Paskutinį kartą iškėlus trispalvę virš Lietuvos atstovybės pastato Kvirinale

Antanas Vaičiulaitis

Nuotaikos Italijoje ir neramios žinios, atplaukdavusios iš artimų giminaičių bei draugų rašytojų, likusių Lietuvoje, Vaičiulaitį nuteikdavo nesmagiai. Brazdžionio laišakai nuosekliai atskleidavo naujos valdžios sumanymus ir gudrius kėslus. *Anot Maironio, ant kurio stalo rašau Pačiam šį laišką, ar neina blogesnei kas dieną? Jeigu gauni iš Lietuvos kokį laikraštį, tai jau daug gali matyti, kokioj nuotaikoj mes apskritai gyvenam.* <...> *„Lietuvos aidas” veidas – vienas, „Lietuvos žinių” – kitas, o „XX amžiaus” – trečias. Dabar iš šių trijų, kaip žinai, nebėra nė vieno. Visi skaitom vieną – „Darbo Lietuvą” (arba „Tiesa”), vietoj kitų jaunimo – „Komjaunimo Tiesa”, po porą nr. pasirodė dar vaikų – „Pionieriaus” ir „Raudonojo sporto”. Kuriama Tarybų Lietuvos rašytojų draugija, kurion dabar duodame pareiškimus kartu su tam tikromis anketomis. Naujai draugijai suverti sudarytas komitetas, kur įeina Cvirka, Nėris, Baltušis, Vaičiūnas ir; rodos, Umra (ar panašus žydas). Pirmininkaujas Cvirka. <...> Priimtieji į draugiją bus visos SSSR nariai, Lietuvos draugija būsianti tik sekcija. <...> Visos leidyklos, vadovaujamos Korsako, bus sujungtos į vieną – valstybinę leidyklą. (Iš Brazdžionio laiško Vaičiulaičiui).*

Vaičaitis

Atkelta iš 3 psl.

mai pravardžiuodavo litvomane ir cholope, ji buvo apsisprendusi būti tikra lietuvaite.

1896 metų vasarą sesers sodyboje ji susipažino su Petrapilyje teisę studijavusiu Pranu Vaičiaičiu. Gili draugystė netrukus peraugo į meilę ir jaunuoliai susižadėjo. Besimokydami Peterburge, abu lankydavosi lietuviškoje profesorius Volterio šeimoje. 1898 metais Julija baigia gimnaziją, o jos sužadėtiniui dėl antirusiškos veiklos neleidžiama laikyti egzaminų, todėl, Julijai išvykus į Prancūziją dvejiems metams studijuoti prancūzų kalbos ir literatūros, sužadėtiniai išsiskyrė.

Nors ir gavo darbą Peterburgo mokslų akademijos archyve, Vaičiaičio gyvenimas Peterburge vis tiek buvo sunkus, jis susirgo džiova. Kitą vasarą grįžusi atostogų Julija rado mylimąjį sunkiai sergantį, su seserimis vežiojo maistą į Sintautus. Vieną vėlesnių eilėraščių „Jau pajėgos mažinas“ Vaičaitis paskyrė Julijai.

1901 m. rugsėjo 1 dieną Pranui mirus, Julija prie kapo prisiekė netekėti ir savo pažadą įvykdė. Kai nusivylusi Julija bandė nusižudyti, o vėliau buvo net trumpam įstojusi į vienuolyną, ja pasirūpino brolis Justinas ir išsiuntė studijų į Šveicariją. Čia ji sutiko kunigą Antaną Miluką ir, pritardama jo spaudos sumanymams, tapo jo bendradarbe.

1903 metais Pranaitytė atvyko į Jungtines Amerikos Valstijas ir perėmė „Žvaigždės“ redagavimą, tapo ne tik leidėja, bet ir redagavo straipsnius, rašė pati, išleido per 30 knygų, tarp kurių ir minėtas Prano Vaičiaičio eiles. 1909 metais ji su „Žvaigžde“ persikėlė į Philadelphiją, nemažai keliavo. 1914 metais, išleidusi knygą „Iš kelionių po Europą ir

Aziją”, tapo pirmąja Lietuvos keliautoja-rašytoja.

Literatūros tyrinėtojai teigia, kad, apkeliavusi didžiulius Europos, Azijos ir Afrikos plotus, Pranaitytė knygose pateikia gyvus, vaizdingus kelionių aprašymus, pastebi lankytų kraštų socialinius, politinius ir kultūrinius bruožus, vietos lietuvių gyvenimą, iliustruoja viską savo pačios padarytomis nuotraukomis. Ilgėdamasi Lietuvos, ji tris kartus buvo čia atvykusi. 1932 m. vasario 4 dieną Kaune buvo suruoštas Pranaitytės 30 metų literatūrinio darbo jubiliejaus paminėjimas, kuriame dalyvavo Adomas Jakštas, Juozas Tumas-Vaižgantas ir kiti. Už nuopelnus lietuviškai spaudai Lietuvos vyriausybė jai mokėjo 250 litų mėnesinę pensiją.

Savo lėšomis išspausdinusi 35 leidinius, gyvenimo pabaigoje ji atsidūrė skurde – po Lietuvos okupacijos mėnesinė pensija nebemokama, o pasiligojęs Milukas 1943 metais mirė. Didžiulį jo archyvą perėmė Julija, deja, jos sveikata vis blogėjo ir 1944 m. sausio 29 dieną Philadelphijoje garsioji keliautoja, vieniša ir niekam nereikalinga vargė ir skurde mirė. Neatsiradus lėšų, Julija palaidojama vargšų kape, o jos garsusis archyvas išvežamas į Philadelphijos sąvartyną.

Neseniai muziejų Sintautuose aplankęs JAV Columbia universiteto profesorius emeritas, aerodinamikos ir mechanikos specialistas Rimas Vaičaitis, lankytojų knygoje pasirašęs kaip tolimas Vaičiaičių giminės atstovas, taip pat dėkojo poeto atminimo puoselėtojoms, džiaugėsi gražiai prižiūrimu muziejumi. O atsisveikinant R. Vaičaitytė padovanojo gražų poeto eilių rinkinėlį „Elegiškas Pranas Vaičaitis”, kuris baigiamas šiuo eilėraščiu:

*Lakštingale, gražus paukšteli,
Pro mano langą nečiulbėk,
Į mano gimtąjį namelį
Linksmi giedodamas nulėk.*

P. Vaičiaičio kapas Sintautų kapinėse

Antanas Vaičiulaitis

Atkelta iš 7 psl.

Brazdžionis negaili ironijos ir sarkazmo naujos valdžios atstovams: *Tuo tarpu viskas gi tebėra pačioj neaiškiausioj stadijoj ir nieko tikro negalima pasakyti. Viena tik aišku, kad tie, kurie nedirbs pagal lozungą – „forma tautinė, o turinys – socialistinis”, kaip beveik kasdien skelbia dienraščiai, tie turės iš rašytojo kelio pasitraukti ne tik kaip nereikalingas balastas, bet dar tiesiau – kaip kenksmingas soc. santvarkai elementas. Tą sakau atvirai, nes tatai nėra jokia paslaptis, o pats svarbiausias gyvenamos dienos reikalavimas.* (Iš Brazdžionio laiško Vaičiulaičiui). Dar vienas svarbus faktas, kuris rūpėjo Maironio muziejaus direktoriui Brazdžioniui, tai lenko kunigo šmeižiantis

Maironį skundas, nusiųstas į Vatikaną.

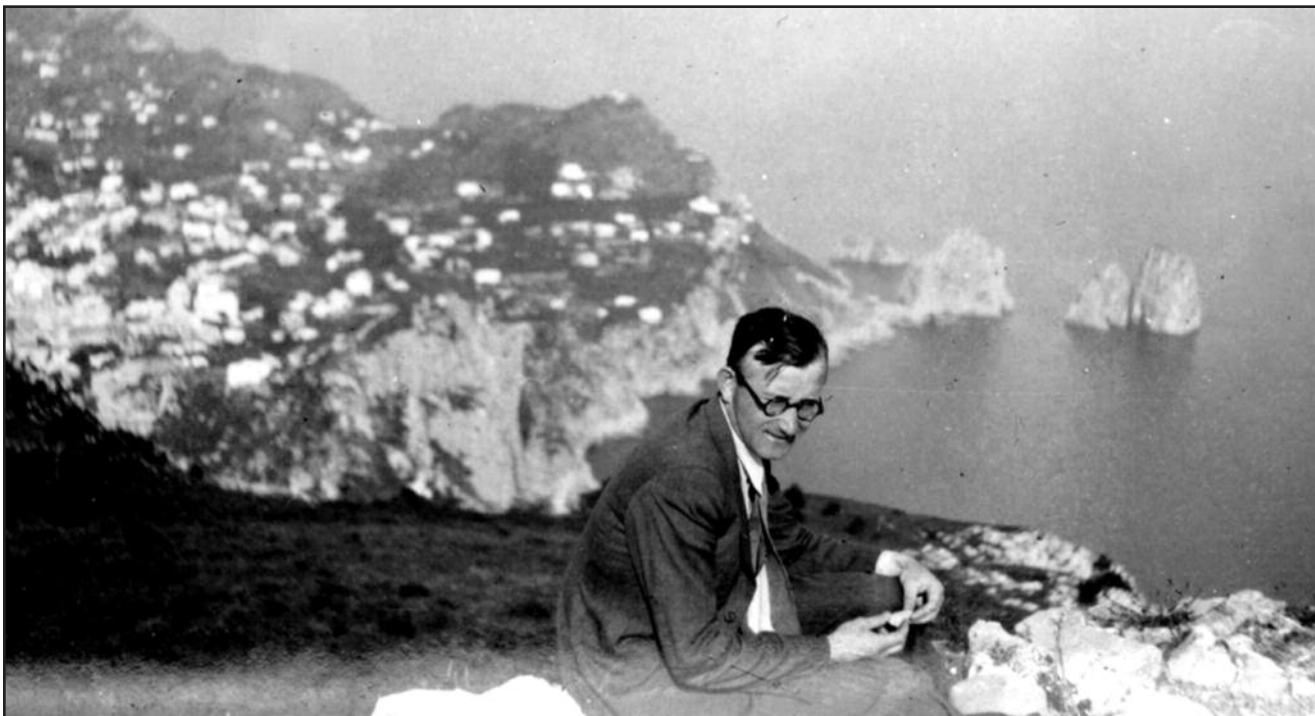
Kol dar tebesu savo vietoje, prisiminė man vienas dalykas, kurį dabar Pats, būdamas Vatikane, galėtum Maironio garbei padaryti. Gal atsimeni, kad jis (t. y. Maironis), rodos, buvo numatytas kandidatu į vyskupus ir vieno lenko ar lenkomanos buvo bjauriai apšmeižtas. Tas šmeižiantis dokumentas su M. poezijos ištraukomis, kur vietoj mylimos – tėvynės gerbiamas skaistybės gynėjas įsodino mergele, turėtų būti kur nors Vatikano archyvuose. Jei Pačiam pasisektų užtikti, nurašyti ar kaip kitaip nuimti, padarytum didelį Maironiui patarimą. O šis vyras dar atgims kartą mūsų tautai. Dar gyvos jo dainos žmonių ir jaunimo širdyse. Su dideliu pakilimu suskamba dar „Lietuva Brangi”, „Marija, Marija” ir kiti jo kūrybos posmai. Ir tai vienintelė paguoda (Iš Brazdžionio laiško Vai-

čiulaičiui). Deja, Vaičiulaičiui nepavyko šio prašymo išpildyti...

Brazdžionis savo laiškuose aprašė esančią realią politinę, kultūrinę, visuomeninę situaciją ir nedviprasmiškai patarė rašytojui likti Italijoje.

Tuo tarpu Petras Cvirka skubėjo rašyti šlovinantį Tarybų valdžią ir naują santvarką laišką: *„Reakcijos šunys visaip stengiasi juodinti naują tvarką Pabaltijos respublikose, pliauškia nebūtų daiktų, tačiau jau pats iš drg. Grušo laiško nuotaikų galėjai spręsti apie tikrąją dalykų padėtį. Tavo Tėvynėje, kurią Tu palikai prieš didžiuosius įvykius, prasidėjo tikrai pilnas entuziazmo, kūrybingas gyvenimas. <...> Lietuvos tarybinei respublikai reikalingi visi geros valios, gabūs ir norį dirbti žmonės. Mano patarimas vienas: mesk viską ir grįžk. Darbo atsiras. Jeigu tik supranti ir įvertini tuos didžiulius mūsų tėvynėj įvykius pasikeitimus, jei tik nori dirbti – Tau darbo bus iki kaklo. Jei apsispręsi negalys kol kas rašyti – galėsi versti klasikų arba redaguoti klasikų leidinius.* (Iš Cvirkos laiško Vaičiulaičiui).

Pasisukęs istorijos ratas žiauriai traukė nepaklusniųjų likimus. 1940 m. birželio 2 d. S. Lozoraitis užsienio reikalų ministro J. Urbšio telegrama buvo įpareigotas eiti užsieny pasilikusios Lietuvos diplomatijos šefo pareigas. 1940 m. birželio 15 d. Raudonajai armijai įsiveržus į Lietuvą, S. Lozoraičio iniciatyva visi Lietuvos pasiuntiniai įteikė užsienio šalių vyriausybėms, prie kurių buvo akredituoti, protesto notas. Jie atsiribojo nuo Lietuvai primesto sovietinio režimo paskelbto „įsijungimo” į Sovietų Sąjungą. S. Girdvainis, tuometis įgaliotasis ministras prie Šventojo Sosto, kartu su Vaičiulaičiu dalyvavo šios protesto notes parašyme. Lietuvos atstovybė prie Kvirinalo nustojo veikti 1940 m. rugpjūčio 27 d., kai Mussolinio įsakymu pastatas buvo perduotas sovietų valdininkams. Šis įvykis taip pat aprašytas *Italijos vaizduose*.

Antanas Vaičiulaitis Kaprio saloje, 1940

Pabaiga kitame numeryje